

ДУБЕНЮК-ПАНАЙОТОПУЛУ Я. А.

к. е. н., доцент
Мариупольський державний університет
yaroslava_dubenyuk@hotmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ РЕГІОНУ

В даній статті охарактеризовано комплексну методичку оцінки рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії, що було розроблено та запропоновано європейськими спеціалістами; виконано порівняльний аналіз існуючих підходів до оцінки рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії; визначено оптимальну методичку оцінки рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії України.

Ключові слова: туристична індустрія, міжнародний туризм, рівень конкурентоспроможності, туристичний регіон, вертикальний та горизонтальний аналіз.

ДУБЕНЮК-ПАНАЙОТОПУЛУ Я. А.

к. э. н., доцент
Мариупольский государственный университет
yaroslava_dubenyuk@hotmail.com

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОМПЛЕКСНОЙ ОЦЕНКИ УРОВНЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНДУСТРИИ РЕГИОНА

В данной статье охарактеризована комплексная методика оценки уровня конкурентоспособности туристической индустрии, разработанная и предложенная европейскими специалистами; выполнен сравнительный анализ существующих подходов к оценке уровня конкурентоспособности туристической индустрии; определена оптимальная методика оценки уровня конкурентоспособности туристической индустрии Украины.

Ключевые слова: туристическая индустрия, международный туризм, уровень конкурентоспособности, туристический регион, вертикальный и горизонтальный анализ.

DUBENYUK-PANAGIOTOPOULOU Y. A.

candidate of economical sciences, associate professor
Mariupol State University
yaroslava_dubenyuk@hotmail.com

THEORETICAL ASPECTS OF THE REGION'S TOURISM INDUSTRY COMPETITIVENESS COMPLEX ASSESSMENT

The article under consideration touches upon the characteristics of the complex methodical of the tourism industry competitiveness level assessment, that was worked out and suggested by the European specialists; the comparative analysis of the existing approaches of the competitiveness level assessment of the tourism industry is made, the optimal methodical of the competitiveness level assessment of tourism industry for Ukraine is determined.

Keywords: tourism industry, international tourism, competitiveness level, tourism region, vertical and horizontal analysis.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового господарства надзвичайно важливе значення має розвиток нематеріальної сфери виробництва. Провідне місце серед великої різноманітності галузей світового господарства посідає індустрія міжнародного туризму, що має один з найбільш високих мультиплікаційних ефектів. З іншого боку, на успішність та рівень ефективності розвитку туристичної індустрії впливає безліч чинників економічного, політичного, соціального, культурного, психологічного, природного та інших видів характерів. Визначення місця та потенціалу туристичної індустрії в національній економіці країни може бути здійснено за допомогою показника рівня її конкурентоспроможності, який би давав комплексну оцінку рівня розвитку туристичної та

пов'язаних із нею галузей народногосподарського комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки конкурентоспроможності українських галузевих ринків висвітлені в роботах вітчизняних вчених-економістів: Макогона Ю., Новицького В., Савельєва В. та інших. Окремим аспектам оцінки рівня конкурентоспроможності туристичної галузі України присвячені праці Ткаченко Т. [1], Шульгіної Л., Кіптенко В. [2], Дудка О. [3], Колесника О. [4] та ін. Окрім того, підходи до визначення рівня конкурентоспроможності започатковані та використовуються міжнародними організаціями, зокрема, Всесвітнім економічним форумом [5].

Постановка завдання. Метою даного дослідження є визначення оптимальної методики оцінки рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії на основі характеристики існуючих у світовій практиці підходів. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: охарактеризувати комплексний підхід до оцінки рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії; виконати порівняльний аналіз рейтингового, маркетингового та комплексного підходів щодо визначення рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії; визначити найбільш оптимальний підхід щодо оцінки рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії з урахуванням специфіки України.

Виклад основного матеріалу. Сучасна світова туристична індустрія має одні з найбільш високих темпів зростання серед галузей народногосподарського комплексу. За даними Всесвітньої туристичної організації, у 2012 р. обсяг міжнародних туристських потоків перевищив позначку в 1 млрд осіб, а розмір валютних надходжень від міжнародного туризму – 1 трлн дол. США [6]. Лідером світового туристичного ринку продовжує залишатися європейський регіон, де провідні позиції вже котре десятиліття посідають Франція, Іспанія, Італія, Німеччина та Великобританія. Проте останнє десятиліття характеризується надзвичайно динамічним та бурхливим розвитком туризму в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, через що рівень конкурентоспроможності європейського регіону поступово знижується. Оцінка рівня конкурентоспроможності туристичного регіону дозволяє виділити сильні сторони розвитку міжнародного туризму, які можуть надати додатковий потужний поштовх для його розвитку, з іншого боку, вказує на слабкі місця, які можна подолати завдяки розробці виваженої державної туристичної політики.

На сьогоднішній день найбільш розповсюдженими методиками оцінки рівня конкурентоспроможності будь-якої галузі, у тому числі й туристичної, є рейтинговий підхід, що застосовується Всесвітнім економічним форумом (розробники Дж. Сакс, М. Портер), SWOT-аналіз (К. Ендрю) та теорія конкурентоспроможності М. Портера («даймонд» Портера). Окрім того, на початку нинішнього тисячоліття група європейських вчених під керівництвом Ізабел де Волдери провели комплексну оцінку рівня конкурентоспроможності європейського туристичного регіону, для чого застосували власну методикою. За даною методикою оцінка здійснюється за двома напрямками: горизонтальним та вертикальним аналізом [7]. Вертикальний аналіз являє собою оцінку рівня конкурентоспроможності самої туристичної індустрії, горизонтальний – оцінку впливу регуляторної політики та зовнішніх умов на рівень конкурентоспроможності туристичної індустрії. Даний підхід включає в себе й оцінку рівня конкурентоспроможності за допомогою матриці SWOT, тому найбільш повно та комплексно у порівнянні з рештою методик відображує реальний рівень конкурентоспроможності туристичної індустрії регіону.

Оцінка рівня конкурентоспроможності за даною методикою охоплює три основних етапи: збір даних для проведення аналізу; вертикальний аналіз рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії; горизонтальний аналіз рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії [7, с. 3–4].

На першому етапі для комплексної оцінки конкурентної позиції туристичної індустрії автори пропонують проводити збір даних щодо показників розвитку туристичної індустрії, зокрема, сфери розміщення та показників діяльності турагентів та туроператорів. Однак з метою більш комплексної оцінки рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії

доцільно доповнити даний блок показниками діяльності підприємств транспорту, харчування та дозвілля, що задіяні при обслуговуванні туристів.

Зібрані дані дозволяють оцінити конкурентну позицію туристичної індустрії, проаналізувати вплив зовнішніх чинників на її розвиток. За отриманими даними авторами пропонується скласти так звану «сітку» конкурентоспроможності, яка дозволяє більш наочно визначити вплив умов зовнішнього середовища на рівень конкурентоспроможності туристичної індустрії. В результаті складається матриця SWOT, що стає базою формування середньо- та довгострокової стратегії розвитку туристичної індустрії, підвищення ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу та застосування ефективних заходів державної туристичної політики.

Другий етап комплексної оцінки конкурентоспроможності автори пропонують починати із визначення рівня, на якому буде проводитися така оцінка: рівень туристичного підприємства, рівень туристичної індустрії та національний або регіональний рівень. Рівень туристичної індустрії можна визначити, на нашу думку, як галузевий або міжгалузевий рівень. Для сфери міжнародного туризму більш важливе значення має саме міжгалузевий, а не галузевий рівень, оскільки він дозволяє визначити комплексний вплив усіх основних та допоміжних галузей народного господарства на розвиток туристичної галузі. У роботі [7] автори проводять аналіз рівня конкурентоспроможності саме туристичної індустрії та надають наступне визначення конкурентоспроможності – «це спроможність національних підприємств досягти сталого успіху у порівнянні з діяльністю іноземних конкурентів в ринкових умовах» [7, с. 4]. Адаптувавши дане визначення під національний або регіональний рівень можна дати наступне визначення конкурентоспроможності – це спроможність національної туристичної індустрії досягти сталого успіху на світовому ринку у порівнянні з розвитком туристичної індустрії інших країн (регіонів).

Рівень конкурентоспроможності туристичної індустрії охоплює систему складових, взаємодія яких визначає рушійні сили конкурентоспроможності в рамках сектору. Серед таких складових автори виокремлюють наступні блоки:

- 1) результати, що характеризуються показниками зайнятості, прибутковості та продуктивності в туристичній індустрії;
- 2) процеси, що охоплюють відносини між суб'єктами туристичної індустрії; систему організації туристичної індустрії, а також ділові процеси;
- 3) структура, що описує структуру індустрії, розмір функціонуючих в ній компаній, рівень їх спеціалізації, а також характеристику сегментації;
- 4) витрати, що складаються із витрат праці, капіталу, споживання проміжних товарів та послуг, а також знання та технології [7, с. 5].

Перший блок є одним з тих, де показники схильні до найбільших змін у кількісному вимірі, проте їх вимір є найпростішим. Показники першого блоку порівнюються у часі, галузевому, регіональному розрізах. Найважливішим показником є продуктивність, що за наявності тенденції до зменшення, потребує застосування невідкладної державної туристичної політики.

В рамках другого блоку окремі складові є кількісними, окремі мають лише якісний характер, зокрема, система організації індустрії.

Характерною рисою третього блоку є те, що в сучасному світовому господарстві провідною тенденцією є зростання економії на масштабах виробництва, особливо в умовах глобалізації, а процеси злиттів та поглинань можуть взагалі змінити структуру ринку. З іншого боку, спеціалізація є однією з рушійних сил продуктивності та забезпечення економічного зростання особливо в умовах інтеграційних процесів. Процеси спеціалізації знаходяться під значним впливом процесів створення та закриття компаній. Туристична індустрія в цілому характеризується менш активним перебігом в ній процесів злиттів та поглинань, незначна кількість компаній має великі розміри, а тенденція до спеціалізації в туристичній індустрії чітко простежується ще з останніх десятиліть минулого тисячоліття.

Критично важливою для оцінки рівня конкурентоспроможності є кількісна оцінка

витрат, у т.ч. на одиницю продукції, в даному випадку на 1 турдобу. Джерелом підвищення рівня конкурентоспроможності є зменшення абсолютної та відносної вартості одиниці витрат на створення туристичного продукту.

Взаємодія зазначених блоків створює п'ятий, найбільш важливий, блок конкурентоспроможності – блок стратегій та бізнес-моделей. Тобто оцінка попередніх чотирьох блоків дозволяє суб'єктам туристичної індустрії та державним органам влади розробити та застосовувати найбільш ефективні стратегії розвитку – витратні, інноваційні, брендові та ін. Оцінка всіх п'яти зазначених блоків дає можливість визначити сильні та слабкі сторони розвитку туристичної індустрії, що становлять два блоки SWOT-аналізу.

Третій етап оцінки рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії – горизонтальний аналіз – надає оцінку умов функціонування галузі. Заходи державної туристичної політики або державної політики в інших суміжних та допоміжних галузях можуть мати прямий та непрямий вплив на рівень конкурентоспроможності. З іншого боку, існують ряд умов, на які ані уряд, ані підприємства не мають можливості впливати ніяким чином. Автори виділяють наступні умови функціонування туристичної індустрії:

1) регуляторні умови, особливо в сфері регулювання ринку праці, знань, антимонопольної політики, державної політики у сфері стандартизації, енергетичної політики та політики захисту навколишнього природного середовища;

2) інші умови, зокрема, характеристика робочої сили, навичок, доступу до ринку, до знань, фізичних та фінансових ресурсів та характеристика стану інфраструктури, енергетики, навколишнього природного середовища та особливості географічного розташування, що охоплює природнокліматичні умови, які для туристичної індустрії мають надзвичайно важливе значення;

3) екзогенні умови, що знаходяться поза впливом державної політики, та охоплюють, зокрема, міжнародні політичні та соціальні зміни та потрясіння, зміни економічних та технологічних умов [7, с. 6].

Оцінка зазначених умов дає можливість систематизувати можливості та загрози розвитку туристичної індустрії, що становлять зовнішні джерела та є зовнішніми рушійними силами забезпечення конкурентоспроможності туристичної індустрії. Сукупність вертикального та горизонтального аналізу рівня конкурентоспроможності дозволяє побудувати «сітку» конкурентоспроможності, на підставі якої будуть прийматися рішення про застосування подальших заходів державної туристичної політики.

Висновки. Таким чином, слід зазначити, що серед існуючих підходів щодо оцінки рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії найбільш ефективним є саме комплексний підхід, оскільки він охоплює окремі характеристики рейтингового підходу, зокрема, характеристики туристичної та пов'язаної з нею політики; містить елементи маркетингового підходу (складання SWOT-матриці та наявність характеристики окремих чинників конкурентоспроможності за методикою М. Портера). Дана методика заснована на зборі та обробці даних, що публікуються як офіційними статистичними органами країни, так і потребує додаткових даних, зокрема, щодо діяльності суб'єктів туристичної та пов'язаної з нею діяльності. Саме останній блок може викликати певні труднощі при застосуванні даного підходу при визначенні рівня конкурентоспроможності туристичної індустрії України. Однак, в цілому саме комплексна оцінка рівня конкурентоспроможності туристичного регіону є найбільш оптимальною та буде становити предмет подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : [монографія] / Т.І. Ткаченко. – К. : КНТЕУ, 2006. – 537 с.
2. Кіптенко В.К. Менеджмент туризму : [підручник] / В.К. Кіптенко. – К. : Знання. – 502 с.
3. Дудко О.С. Індекс оцінки конкурентоспроможності туризму країни / О.С. Дудко // *Культура народів Причерномор'я*. – 2012. – № 225. – С. 24–27.

4. Колесник О.О. Оцінка стану конкурентоспроможності туристичного підприємства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2009_2/09kootpu.pdf

5. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_TT_Competitiveness_Report_2013.pdf

6. 2012 International Tourism Results and Prospects for 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dtxqt4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_fitur_2013_fin_1pp.pdf

7. Study on the Competitiveness of the EU Tourism Industry. Final Report, September 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/_getdocument.cfm?doc_id=5257
